

Castrum Bene Hírlevél

Túravezető - 2001

Ritoók Ágnes: Zalavár-Vársziget Árpád-kori erősítései (2.kép)

A Zalaváron feltárt erősítések közül kettőt kelteztek az ásatók a 11. századra: a Várszigetet övező fa-föld-kő szerkezetes sáncot, az ún. "**külső várat**" és az ún. "**belső várat**". Utóbbi trapezoid falövének vonalát többnyire az alapárkok aljára vert cölöpök rajzolták ki, északkeleti sarkához téglalap alaprajzú torony csatlakozott. Az erősítések alatt, a feltárt területeken mindenütt 9. századi jelenségeket figyeltek meg. A külső várat Zalavár ispánsági várának védművével azonosították, a belső várat a monostor körítőfalaként határozták meg. A 11. századi keltezés a fenti megfeleltetésekkel egyeztetett történeti adatokon alapul. A kronológia megmerevedéséhez járult hozzá az a módszer, mely szerint a mélységadatok keltező értékűvé váltak. (Így 11. századnak határozták meg a ~100 cm körül észlelt maradványokat.)

A **külső vár** erősítése ~ 10 ha területet övez. Sáncának szerkezetét az ásatók nem tudták meghatározni. Előzménye — legalábbis a Vársziget déli nyúlványának keleti peremén — egy kettős cölöpsorból álló 9. sz-i palisád. Erre települt rá egy szélesebb rácsos szerkezetű (?) sánc, melynek külső — mocsár felőli — oldalát szárazon/agyagba rakott kövekből álló burkolattal erősítették meg. Ez a megoldás az ispánsági várak esetében ismeretlen. Analógiái alapján inkább 9. századi építésűnek tűnik, emellett szólhat az általa védett terület nagysága is. Kora-Árpád-kori hasznosítása mindazonáltal nem zárható ki.

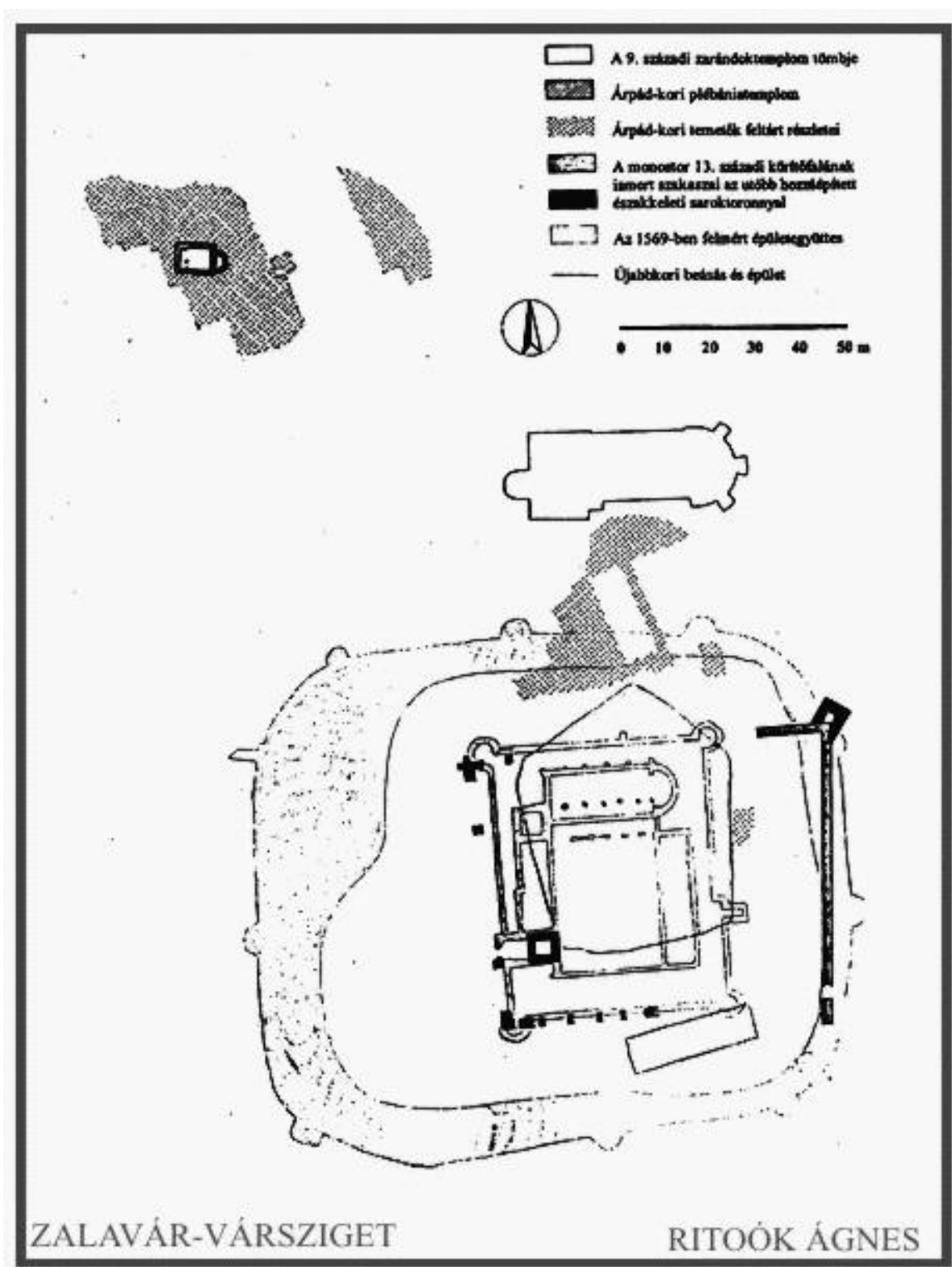
A **belső vár** nagy valószínűséggel valóban a monostor körítőfala volt. Északi falszakaszának feltételezett teljes hossza 82 m, a nyugati 60 m. A déli falszakaszt 35 m hosszan lehetett követni, a keleti 68 m hosszan ismert. A délkeleti sarok tisztázatlan. Az északnyugati sarkot támpillérek erősítették. Az alapárkok aljára sűrűn egymás mellé cölöpöket vertek. A cölöplyukak fölött helyenként megmaradt az erős, sárgás habarccsal kötött, nagyméretű, szabálytalan terméskövekből készült alapozás.

A körítőfal északi szakasza a monostortemplomhoz tartozó temető területén keresztül húzódik, mintegy kettévágva azt. A faltól északra feltárt sírokban 12. századnál későbbi lelet nem volt. A temető rész felhagyását éppen a körítőfal felépítése magyarázhatja. Így a "**belső vár**" építésére a temető leleteiből következően a 12. század végén kerülhetett sor. Kialakítása talán összekapcsolódott azokkal az építkezésekkel, melyekre az 1220-1240-es évekre keltezett kőfaragványokból következtetni lehet.

A körítőfal északkeleti sarkát később egy négyszögletes toronnyal erősítették meg. Délkeleti sarkának alapozása belevág a "**külső vár**" falába. Bár a torony alapozástechnikája a többi falazatokéval megegyezett, alapjai nem kőből, hanem agyagba ferdén állított téglákból készültek (csupán egy sor tégl maradt meg a cölöpök fölött). A két építkezés között eltelt időt a rendelkezésre álló régészeti adatok alapján egyelőre nem lehet pontosan meghatározni. Bizonyos azonban, hogy e torony és a körítőfal csatlakozó szakaszai eredeti formájukban nem tagozódtak be a késő középkori (Turco féle felmérésből ismert) várba. A körítőfal északkeleti sarkát borító törmelékrétegben talált, 1373-1382 között kibocsátott I. Lajos denár a falszakasz pusztulásának (bontásának) legkorábbi idejére utalhat.

A külső és a belső vár egyidejű használata a fentiekből következően nehezen elképzelhető.

Legkorábban a 15. század második negyedében épülhetett a Turco rajzról ismert, a négy kerek saroktoronnyal erősített vár. Falai a 13. századinál ugyan kisebb területet védtek, de az új erősség kialakítása során a 13. századi körítőfal bizonyos szakaszait is felhasználták. A kutatás számára mind a mai napig problémát jelent az 1569-ben felmért épületegyüttes pontos elhelyezkedése és megfeleltetése a feltárások eredményeinek. A kései vár — Rómer Flóris 1881-ben készített vázlata és az ásatási eredmények újraértékelése alapján valószínűsíthető — helyét a mellékelt rajz mutatja.

Irodalom Ritoók: Zalavár (in: Paradisum plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Szerk.: Takács I. Pannonhalma 2001.) további irodalommal